

In de stroom van „groot nieuws”, dat dag aan dag de mensheid meer met vrees dan met vreugde vervult, verdrinken te dikwijls de kleine hartverwarmende berichten. Velen zal het zijn ontgaan, dat in de Verenigde Staten weer een schrede is gezet op de weg naar betere verstandhouding tussen de blanke en gekleurde volksgroepen. Een en zeventig jaar bestaat de New Yorkse „Metropolitan Opera” en nimmer in al die jaren is daar één negerzanger of -zangeres opgetreden. Niet, omdat zij weigerden mee te werken — er zijn, het is bekend, grote vocalisten onder hen — wel omdat de „Metropolitan” hen buitensloot. Deze ban is nu gebroken: als eerste gekleurde heeft de alt Marian Anderson mogen optreden in Verdi's opera „Un ballo in maschera” („Gemaskerd bal”). Voor haar persoonlijk ging daarmee een jeugddroom in vervulling. Voor alle Amerikaanse negers rees door haar optreden iets meer de zon der gelijkberechtiging, waarnaar zij zo lang hunkeren. Zij waren dan ook in massa naar de voorstelling getogen om hun begaafde zuster te zien, te horen en te bejubelen. Het applaus aan het slot groeide uit tot een ontroerende ovatie, toen de blanke sopraan Zinka Milanow haar donkerder collega omarmde en op beide wangen kuste. De „Met” heeft het niet bij deze ene neger-zangeres gelaten: Leontyne Price treedt nu op in Menotti's opera „The Saint of Bleeker Street” („De heilige uit de Bleekerstraat”), die kort geleden haar première beleefde. Robert McFerrin, een neger-bariton, debuteerde als Amonasro in Verdi's „Aida”. En het ziet er naar uit, dat de „Met” nog meer negers zal engageren. Natuurlijk is door de geste van de „Metropolitan” niet het negervraagstuk in de Verenigde Staten opgelost, misschien zal het optreden van gekleurden in Amerika's beroemdste schouwburg voor extremistische groepen uit het blanke kamp zelfs aanleiding zijn tot acties tegen die doorbreking van een verfoeide traditie. Toch is deze gelijkstelling van blanken en gekleurden een symptoom van de wijze, waarop de twee groepen, die te lang tegenover elkaar hebben gestaan, naar elkaar groeien. Terwijl in Afrika...

MENS en Wereld

Parijse H- en A-lijn

Men zal dit waarschijnlijk een zuur stukje noemen; het zij zo. Maar soms wordt zelfs de meest levensblij mens zó beroerd — in dubbele zin — door gebeurtenissen, dat ook hem slechts wrange woorden in en uit de mond komen.

Onze ogen waren de laatste weken op Parijs gericht niet vanwege het politieke gekrakeel daar — hoewel ook dit niet vrolijk stent — wel door de dwaasheden die sommige „mode-koningen” als wijsheid de wereld in bazuinden. U hebt het waarschijnlijk in de dagbladen gelezen, dat deze met ijdelheid en geldzucht gekroonde hoofden verkondigden: „Wij willen een nieuw vrouwentype scheppen”. En dan volgde op deze pocherij, die elk jaar weer anders wordt opgedist en..... geslikt, de verklaring over de wijze, waarop men de vrouw door middel van versierde kolenzakken en apparaten der corsettisten wil hervormen tot een levende geknottte kegel. Voilà, het nieuwe vrouwentype!

Als U de beide letters beschouwt, die de kledij-dictators ter aanduiding van hun scheppingen gebruiken — de H- en de A-lijn — dan zult U ontdekken, dat die creaties iets van doen hebben met de oorlogsdreiging in de vorm van waterstof-(H-)bommen en „gewone” atoom (A-)bommen. Maar dan in negatieve zin: zij functioneren als sluiers, waarachter „men” zich verschuilt om de ware problemen van deze tijd niet te zien, de wezenlijke dreigingen niet te horen.

Want terwijl de Verenigde Staten een vloot naar Formosa sturen om het daar schroeiende conflict te doven (of aan te wakkeren, wie zal het zeggen?), vaardigen de Parijse vorsten hun decreten uit over hoogte en omvang der bustes; en de gehele wereld schijnt slechts voor hún woorden oor te hebben.

Terwijl in Zuid-Afrika het conflict tussen „zwart” en „blank” langzaam naar zijn tragische hoogtepunt groeit, bevelen hunne „haute”-heden, dat de vrouwen-taille geen rol meer mag spelen bij de komende kledij; en de wereld luistert

naar hen in verbazing of aanbidding.

Terwijl in dictatoriaal geregeerde landen ontelbare mensen tot gehoorzaam jaknikken zijn gebracht of — omdat hun gewetens en hun monden niet konden zwijgen — in concentratiekampen en gevangenissen de dood afwachten, vliegen langs de telegraafdraden en over telexnetten de opdrachten: „Alle kledingaccenten moeten worden gelegd op het dikste deel van het lichaam”. En de wereld buigt zich in het stof voor zó veel genie, dat dit weet te bedenken, dat Formosa, Zuid-Afrika, IJzeren Gordijnen, atoom- en „hel”-bommen, ja alle leed dat mensen elkaar aandoen, met één gebaar en één woord tot zoveelsterangs nieuws weet te degraderen.

Natuurlijk, ook wij weten dat kleding niet slechts dient ter bescherming van ons lichaam tegen kou en regen, ook wij zien het spel-element in deze mode-race, ook ons ontgaat niet de (financiële) drang de eerste en de origineelste te zijn. Ook wij lachen als wij het nieuwste zien: een paaljurk, gegarneerd met een brievenbus. Maar ons vergaat dat lachen als wij ervaren hoe men de mode-holheid voor wijsheid slikt.

En bij Sint-Dior, wij menen het: ook in deze verdwazing herkennen wij de massalisering der mensen, hun geneigdheid om met uitschakeling van eigen denkvermogen het tot „het hogere” gedeceeteerde slaafs te volgen en te aanbidden. Wij vinden er iets in van de bewonderingsroes, welke handige duvels voor hún welzijn uitbuiten, die velerlei dictators tot macht brengt en schraagt.

Men kan, met een glimlach op het ge-laat, vanaf de tinnen van zijn toren dit gedoe aanschouwen. Men kan zelfs zijn brein zó vol kosmos hebben, dat men dit gekrielt niet meer ziet, niet meer wil of kan zien. Maar wij, die begaan zijn met het lot der mensheid — ons lot en dat onzer kinderen — wij zijn diep verontrust over deze sluierdansen op de rand van de gloeiende vulkaan.

J. v. S.

KRITISCH ALLERLEI

Over het algemeen bestaat er in confessionele kringen bitter weinig begrip voor het wezen en de oorzaken van de onkerkelijkheid. Dit gebrek aan inzicht komt zelfs tot uiting in bepaalde publicaties van kerkelijke zijde, die zich speciaal met de onkerkelijkheid bezighouden. Het is begrijpelijk, dat als gevolg daarvan ook de positie en de taak van het Humanistisch Verbond veelal misverstaan wordt. Gelukkig vernemen wij toch ook nu en dan stemmen uit kerkelijke kringen, die van een realistisch visie getuigen. Wat het proces der ontkerkelijking betreft, hierover is uiteraard veel te zeggen en men kan het probleem van verschillende kanten benaderen. Op zijn wijze deed de katholieke hoogleraar prof. F. G. L. van der Meer het in „Elseviers Weekblad” (25-12) aldus:

„Wat er restte van het oude prestige-apparaat, is sindsdien, gewelddadig of zachtjesaan, maar doelbewust door de emancipatieve krachten van de profane maatschappij afgebroken. Wat er nu nog rest, als nationale of zelfs liturgische traditie, doet onwennig aan, of hindert ronduit, met name in de oude landen. En soms ergeren die herinneringen aan de theocentrische standenstaat van weleer dusdanig, dat zij het kerkelijk klimaat voor ongeduldige moderne jonge mensen ongenietbaar maken. En ook de langzame en soms wantrouwige manier waarop de theologen de resultaten van de nieuwere wetenschap op hun randgebied toelieten, heeft velen voorgoed vervreemd van het geloof van hun voorvaderen”.

Met enige verbazing hebben wij kennis genomen van de nieuwe (machts)spreuk van de bekende katholieke Bond Zonder Naam: „Massa is macht; enkeling is drenkeling”. Wij hebben onwillekeurig gedacht aan een spreuk uit de (op zijn zachtst gezegd) minder aangename oorlogsjaren: „Gij zijt niets, Uw volk is alles”. Ook de „Nieuwe Rotterdamse Courant” (5-2) was weinig verheugd over deze nieuwe vinding en schreef:

„Het eerste deel van deze spreuk richt bedenkelijk naar een totalitaire aanprijzing van de macht als doelstelling van het menselijke streven. Dit is verwerpelijk, omdat machtsvorming en machtsontplooiing alleen hun rechtvaardiging kunnen vinden in de onderschikking daarvan aan het nastreven van hogere doeleinden. De Bond zou ons op deze kritiek wellicht aanstonds willen

tegenvoeren, dat zijn hele wezen en doelstelling niet anders omvatten dan de verwezenlijking van zulke hogere doeleinden te bevorderen, t.w. het tijdelijke en het eeuwige heil van de mens uiteraard volgens de r.k. leer. Maar juist in het laatstaangehaalde motto blijkt hiervan niets en daarom is het in zijn ongequalificeerde algemeenheid een bedenkelijke spreuk.”

De gehele wereld leeft thans onder de druk van het atoombomprobleem, een probleem dat beslissend is voor de toekomstige ontwikkeling van de mensheid en de menselijke cultuur. Over de consequenties van een atoomoorlog kunnen wij ons nauwelijks een voorstelling maken en waarschijnlijk zullen er na een dergelijke oorlog wel geen mensen meer zijn om de verliesrekening op te maken. Wat de perspectieven voor het heden betreft hierover gaf het „Algemeen Handelsblad” (23-12) het volgende commentaar, dat misschien een argument kan zijn voor een wel zeer bescheiden optimisme:

„Zeker schijnt wel, dat er nog minder dan in de laatste oorlog sprake zal zijn van „overwinningen”. Deze ongewisheid ten aanzien van de uitslag van een atoomoorlog kan de optimisten in het gelijk stellen, die betogen, dat de „terreur der techniek” aan de oorlogen een einde moet maken. Haar afschrikwekkende karakter en onoverzienbare gevolgen (ook voor de soort van samenleving, welke daarna nog mogelijk is!) springen zo duidelijk in het oog, dat het nut van geweld in de politiek zeer twijfelachtig wordt.”

Het bedrijven van genealogie, het naspeuren van afkomst en voorouders, is een liefkoosde hobby van velen, die soms tot verrassende conclusies leidt. Bepaald verrassend waren ook de gevolgtrekkingen in het mandement der bisschoppen, in welk geschrift de stamboomtheoretici beweerden dat marxisme, communisme en nationaal-socialisme (een vreemde familie!) kinderen zouden zijn van het liberalisme. Tegen deze merkwaardige theorie had een rooms-katholieke inzender in „De Maasbode” geprotesteerd en deze „ongehoord aanmatigend” en „kennelijk ondeskundig” genoemd. Deze schrijver meende bovendien, dat als Jezus Christus één ding met nadruk gepredikt heeft, dit wel was de verdraagzaamheid, waarop de man door „De Maasbode” ge(dis)qualificeerd werd als „een liberaal-katholiek uit de oude doos”. Deze brief van de katholieke inzender lokte ook het volgende commentaar van het „Algemeen Handelsblad” (18-1) uit:

Wat deze schrijver verder in zijn brief nog heeft opgemerkt, vermeldt De Maasbode niet. Het

zou ons echter niet verwonderen, wanneer hij zijn geloofsgenoten „entre nous” in herinnering zou hebben gebracht, dat zowel Hitler als Mussolini niet van liberalen, maar van rooms-katholieken huize waren; dat ook de tegenwoordige Spaanse fascistische dictator geen product is van het verfoeide liberalisme, maar zelfs een onverdacht zoon van de R.K. kerk en dat Italië, de bakermat van het rooms-katholicisme en het land van de Paus, na zich eerst in armen van het fascisme te hebben geworpen, thans een der weinige Westerse landen is, waar de communistische partij een werkelijke macht en een bedreiging betekent.

Wij houden in het algemeen niet van een dergelijke bewijsvoering, omdat zij altijd een te grote vereenvoudiging van de geschiedenis vormt. Maar wanneer men die methode van andere zijde toch toepast, dan zal men zich aan de feiten moeten houden.

HET r.k. maandblad „St. Adelbert” komt in het December-nummer weer eens terug op het mandement der bisschoppen en citeert uit het „Katholiek Archief” (22-10) o.m. het volgende:

„Iedere beslissing die door het gezag in de Kerk genomen wordt, zal binnen de Kerk mensen tegenover zich vinden, mag het een geloofsuitspraak zijn, die onfeilbaar is, of een beleidsbeslissing die uiteraard veranderlijk is..... Het kan dan moeite kosten om het hoofd te buigen en de eerbied voor het gezag, niet in abstracto, maar voor de concrete uitspraak, te belevens..... De Kerk kan niet bestaan zonder gezag en zonder eerbied en volgzzaamheid ten aanzien van het gezag.”

Toen wij dit lazen herinnerden wij ons de woorden,

die prof. Oud onlangs in de Tweede Kamer sprak en die ook duidelijk de humanistische opvatting ten aanzien van het mandement weergeven: „Wij willen de mens opvoeden tot mondigheid. Daaruit vloeit voort, dat de gezonde volwassen mens zijn plaats zelfstandig zal bepalen. Wij kunnen niet aanvaarden, dat een mens, wie hij ook is, zijn opvatting van de waarheid voor anderen verbindend zal verklaren.”

St. Adelbert komt nog met het volgende commentaar: „Wij zijn teleurgesteld, niet bezorgd, daar katholiek Nederland zijn weg zal weten te gaan. De weg is duidelijk aangegeven. Het moet de weg der eenheid zijn, juist ook omwille van onze niet-katholieke landgenoten.” Het blijft volmaakt een raadsel, waarom de eenheidsweg nu juist aangelegd moet worden „omwille van onze niet-katholieke landgenoten.”

Volgens een bericht in „Science” (Vol. 120, No. 3126, 1954) heeft de Franse academie voor geneeskunde de sterilisatie van vrouwen, die bij een eventuele zwangerschap in groot levensgevaar kunnen komen te verkeren, gewettigd. Men verwacht, dat deze stap een medische storm in r.k. Franse kringen teweeg zal brengen. Het voorstel, door Pierre Lantuejoul ingediend, werd door alle leden van de academie op één na aangenomen. Drie medici behoren de patiënte eerst te hebben onderzocht alvorens de ingreep plaats mag hebben. Lantuejoul bestrijdt de morele en godsdienstige objecties door te zeggen, dat een „abortion” een menselijk wezen doodt en een sterilisatie niet!

'S WERELDS LOOP

Laat de mensheid van de waan genezen
Dat de mens een hemeling moet zijn,
Laat de kreupele een kreuple wezen,
Laat de vreugd de vreugd, de pijn de pijn.

Laat de ziel de ziel, de zinnen zinnen,
En dit aards bestaan een aards bestaan,
En laat wie elkander diep beminnen
Zo diep liefhebben, dat zij vergaan.

Laat mijn lied mijn lied zijn. Laat het klinken.
Sluit uw oor als het uw hemel krenkt.
Want zij zullen het in haat verminken
Als het hun geen hoogre wereld schenkt.
Laat het in mij dag zijn en weer nacht,
Opdat 's werlds loop worde volbracht.

BERTUS AAFJES

Uit: Het Koningsgraf
(J. M. Meulenhoff, Amsterdam)

Verschillende variaties op het thema: „Protest tegen de mechanisatie”

L P. A. SOETERBOEK heeft twaalf sonnetten vervaardigd op het thema van de Techniek als nieuwe Macht, die God en geweten verdringt en de mens knecht. Deze sonnetten zijn onder de titel „Electronica” samen met een commentaar van twee electrotechnici uitgegeven bij „De Beuk”, Stichting voor literaire publicatie te Amsterdam (prijs f 1,75). In een kort woord vooraf wijst de uitgever erop, dat „dichter en technici zich hier alleen tegenover elkaar stellen met hun persoonlijke overtuiging, de strijd van poëzie tegenover techniek, van gevoel tegenover verstand.

Dit lijkt mij echter een wat al te simpele formule. L. P. A. Soeterboek geeft veel meer een uiteenzetting van zijn standpunt in sonnetten-vorm dan poëzie. De waarde van „Electronica” wordt voor mij vooral bepaald door de combinatie van dit standpunt met de kritiek daarop door de deskundigen J. E. de Groot en C. Wols. In dit nuchter gestelde betoog wijzen de electrotechnici op het gevaar dat schuilt in de emotioneel-gekleurde voorstelling (waaraan niet alleen de dichter, maar ook zeer vele journalisten en schrijvers van z.g. science-fiction zich bezondigen) als zou de machine, de technische constructie als zodanig een bestaan en een functie kunnen hebben buiten de menselijke geest en de menselijke wil om.

Wie zich rekenschap geeft van wat er tegenwoordig op dit gebied aan beweringen onder het publiek wordt verspreid, moet tot zijn verbijstering constateren dat het lijkt alsof wij door iets in of buiten ons zelf gedwongen worden tot (bij)gelovige angst voor robots, denk-apparaten, een tyrannie van de techniek. Ik ben onmiddellijk bereid toe te geven dat „there are more things in heaven and earth than are dreamt of in our philosophy”, maar ik geloof dat individuele en collectieve onbewuste gevoelens van angst en onzekerheid daarbij een veel funestere rol spelen dan wat men de „ontwikkeling van de techniek” pleegt te noemen.

De mens beheerst de wereld, maar niet de schepping; hij kan juist zoveel meer waarnemen van wat buiten hem is, dat hij redenen heeft te twijfelen aan zijn autonomie zelfs binnen zijn eigen werkelijkheid, die „aarde” heeft. Moet hij zichzelf leven ten bate van mens en wereld, of zich laten leven voor een doel dat, al zijn interpretaties ten spijt, zijn bevattingsvermogen te boven gaat? Bewustheid van dit conflict is een van de grote problemen van onze tijd. Het uit zich onder andere in de steeds groeiende neiging tot onderwerping aan het buiten-menselijke, on-menselijke en boven-menselijke.

De tegenpool van staal en glas is de levende natuur. De roman „September” van Noud v. d. Eerenbeemt (uitgegeven bij Paul Brand N.V. Bussum, prijs f 6,50), is een fris, onschuldig en dichterlijk boek van een soort dat tegenwoordig zelden wordt voortgebracht door debuterende romanschrijvers van

25 jaar. Van den Eerenbeemt distancieert zich met zachtzinnige spot en wat kinderlijke dromerigheid van een wereld vol cafetaria's, kermislawaai, geld- en sensatie-jacht, en huis-, tuin- en keukenuchtheid.

De hoofdpersoon van zijn roman, de jonge journalist Hans, voelt zich niet thuis in zijn baan bij het geïllustreerde weekblad „Parade”, en evenmin in de grote stad, waar hij wat doelloos, vervuld van vage verlangens, pleegt rond te zwerven. Op een avond ontmoet hij een zangeresje van een amusementsorkest dat in een cafetaria speelt. Samen met dit meisje ontvlucht hij de neonlichten. Zij brengen de nacht door op een boot ergens aan de plassen. De volgende morgen verdwijnt Inge plotseling uit zijn leven. Nu geeft Hans helemaal de brui aan zijn baantje. Hij gaat de wijde wereld in om Inge te zoeken, sluit zich aan bij een reisvereniging-per-autobus op een Rijnland-tour. Met een van-je-hela-hola-gezelschap van „mannen in hemdsmouwen en vrouwen in rode en blauwe gebloemde jurken” rijdt hij mee, totdat op de tweede dag, ergens in Duitsland, een jongetje onder de bus raakt. Hans kan zijn afkeer van tochtgenoten en reisleader niet langer verknopen en trekt alléén verder.

Letterkundige kroniek door HELLA S. HAASSE

Onder de invloed van veel bier verdwaalt hij 's nachts in een Duits pendant van de sprookjestuin „De Efteling”. Hij wordt liefderijk opgenomen door een soort van zigeuner-meisje Monica, dat met haar woonwagen tekenend en toekomst-voorspellend door het land zwerft. Na een paar idyllische dagen in de vrije natuur, besluit Hans weer terug te gaan, achter het beeld van Inge aan. Hij hangt hier en daar nog wat rond in onbestemde midzomerlandschappen met meren, bossen en weiden onder zon en maan, en vindt tenslotte in een vervallen hotel het gezochte meisje terug. Maar dan ontdekt hij dat hij niet meer van haar houdt, en nu op zijn beurt haar zal verlaten om ditmaal op zoek te gaan naar Monica. „Iedereen kon gelukkig zijn, maar niemand kon gelukkig blijven, en leven was enkel zoeken naar wat eens was geweest.”

Ik kan niet ontkennen dat er een zekere bekoring uitgaat van dit verhaal, dat vooral tegen het einde steeds meer het karakter van een sprookje krijgt. Noud v. d. Eerenbeemt heeft deze vorm gekozen om te protesteren tegen „de Stad”, „de Techniek” en „de Massa”. Zijn protest is dat van de dromer, het heeft er wel eens de schijn van dat hij uit onmacht en onwil vlucht in verbeeldingen van een paradijselijke zomerwereld.

Maar de dromerigheid is, geloof ik, hier een dichterlijk, zij het misschien hier en daar wat al te pastelkleurig masker waarachter een echt verlangen naar menselijke werkelijkheid en saamhorigheid zich verschuilt. „...want mensen vinden zichzelf niet op reizen naar de Rijn, niet op reizen naar de maan, maar enkel in de ogen van de ander.”

Is Noud v. d. Eerenbeemt in zekere zin sprookjesverteller uit behoefte om afstand te scheppen tussen zichzelf en een opdringerige, op „lol”, geld en gemak ingestelde maatschappij, de Zweed Sven Stolpe (auteur van de door H. R. Duintjer behoorlijk vertaalde roman „Spel tussen de coulissen”, verschenen bij Uitgeverij Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, prijs f 7,90), laat daarentegen geen middel onbepoefd om de lezer te overtuigen van zijn betrokken-zijn bij de problemen van deze tijd.

De intrige van het boek speelt zich af in een gefingeerd koninkrijk ergens in midden-Europa, waar de mensen Duitse namen dragen en in het algemeen een „germaans” uiterlijk hebben. Er is daar een nogal stoer optredende autoritaire minister-president Falk, die het als zijn taak beschouwt in zijn van binnen door partij-twist en van buiten door o.a. Rusland bedreigde land „Te verenigen, Te verzamelen!” zoals hij sober verklaart. Zijn zoon Georg wil „zich vrij maken van vaders' systeem, maar niet om in chaos en ontbinding te geraken, wat nog iets ergers is dan burgerlijkheid, die op zichzelf een karikatuur is. Ik wil de hand leggen op een ander systeem, een andere moraal — die men kan goedkeuren met zijn verstand en met zijn instincten.”

Hij meent dit ideaal gevonden te hebben: „De enig juiste levenswijze is, zich in dienst te stellen van een heilige zaak, een strenge en grote gedachte”. Onder invloed van zijn liefde op twee verschillend-gearde meisjes wordt hij eerst vurig kerks-katholiek, en vervolgens een even bereidwillig aanhanger van het communisme. Om zijn laatste geliefde te overtuigen van de ernst van zijn bedoelingen, steelt hij van zijn eigen vader een portefeuille met geheime defensie-plannen.

Om dit gebeuren en de gevolgen ervan zijn een aantal figuren gegroepeerd in wier persoonlijkheid en lotgeval Stolpe bepaalde aspecten van het streven naar overgave aan een buiten-persoonlijk ideaal heeft willen tekenen: Regina Falk, een danseres; dr. Graber, Falk's politieke en persoonlijke tegenstander; Elisabeth, Falk's trouwe vrome echtgenote; Wendt, zijn secretaris, tevens spion van de communistische partij; en pater Leo, een Dominicaan, huisvriend en raadgever van de Falks.

Het moeilijke van dit boek is, dat het herhaaldelijk raakt aan een uiterst belangrijk probleem (n.l. aan de menselijke behoefte aan „autoriteit” aan het „absolute”, dat men met wegcijfering van de eigen persoonlijkheid wil dienen — of dat nu „God” of „Staat” of „Schoonheid” of „Liefde” heet), maar dat het dit probleem op een nogal eenzijdige en tendentieuze manier verwerkt. Er is iets scheefs, iets opzettelijk-geconstrueerd „pour besoin de la cause” in. Het doet niet aan als waarachtig, en daarom is het, de vlotte schrijfwijze, handige karaktertekening en vernuftige compositie ten spijt, lectuur van twijfelachtig gehalte, ja hier en daar ronduit wat men noemt „hogere Kitsch”.

WAT men verder ook mag zeggen van de drie publicaties van J. h. C. P. Alberts, die ik voor mij heb liggen (t.w. „Verzen voor vrienden” (Zie verder pag. 4)

CREMATIE EN CHRISTELIJKE ZEDE

De discussies over de wetbepalingen inzake crematie hebben in de Tweede Kamer vrij onverwacht aanleiding gegeven tot een zeer principiële debat. Vrij onverwacht, omdat de verenigingen voor lijkverbranding zich in grote lijnen bij het ontwerp hadden neergelegd. Intussen kunnen wij ons er over verheugen dat de gelegenheid is aangegrepen om een aantal vragen van persoonlijke vrijheid en burgerlijke gelijkgerechtigheid, die hierbij in het geding zijn, principieel aan de orde te stellen. Het is jammer dat daarbij een verschil van inzicht aan de dag trad tussen diegenen in het parlement, die gewoonlijk tezamen in het krijt treden voor de rechten van de buitenkerkelijken, n.l. de fracties van de P.v.d.A. en de V.V.D., zoals uit nevenstaande aanhalingen blijkt.

Omtrent de rechten der buitenkerkelijken hebben wij zelf in de brochure „Het Humanistisch Verbond antwoordt” geschreven: „Wij achten het ook onzerzijds, op grond van onze opvatting over de staat, onjuist als deze zich zou uitspreken over de gelijkwaardigheid van godsdienst en humanisme, van Kerk en genootschap op geestelijke grondslag. Ook hebben wij oog, wij herhalen het, voor de godsdienstige signatuur van de Nederlandse samenleving. Wat dezerzijds gevraagd wordt is echter niet meer of anders dan gelijkgerechtigheid, waarin een veel geringere mate van waardebeoordeling ligt opgesloten. En zelfs hebben wij getoond hier en nu minder dan dat te aanvaarden, als de eisen der verdraagzaamheid dat naar ons oordeel rechtvaardigen.”

Hoe zou deze gedachtegang nu toegepast dienen te worden terzake van de crematie? Weliswaar zijn niet alleen buitenkerkelijken voorstanders van crematie

(trouwens ook niet alle buitenkerkelijken), maar het verzet er tegen komt toch vrijwel uitsluitend uit godsdienstige kring. Vergelijk nu ons bovenomschreven standpunt met de hierbij afgedrukte beschouwingen van mr Burger, dan blijkt aldaar een zekere overeenkomst voorzover het de principes aangaat: „Vrijheid is geen abstract beginsel, dat men als het ware in het luchtledige zou kunnen toepassen; het vindt zijn toepassing steeds temidden van medemens en hun rechten.” Maar daarmee is nog niets gezegd over de vraag of in de crematie-bepalingen, zoals die zijn voorgesteld, de rechten der minderheid niet meer dan verantwoord en toelaatbaar was, werden aangetast. En bij de beantwoording van die vraag staan we aan de zijde van de heer Oud met zijn fractie en het groepje humanistische Kamerleden van de P.v.d.A., dat meestal met hen heeft meegestemd.

De omstreden kwesties

Volgens het wetsontwerp dienden degenen die gecremeerd wilden worden, dat bij testament of codicil *) te verklaren. Prof. Oud stelde voor dat het lidmaatschap van een crematievereniging voldoende zou wezen. Tenslotte werd het amendement-Scheps aanvaard, waardoor een eenvoudige schriftelijke verklaring voldoende zal zijn. Het voordeel is, dat men die ook kan maken als men geen lid van een crematievereniging is. In de praktijk zullen de crematieverenigingen voor hun leden wel formulieren laten maken, waarop ze hun wil kunnen aangeven. Erg hinderlijk lijkt mij deze vorm van discriminatie niet. Maar het zal wel heel moeilijk vallen duidelijk te maken, dat hierdoor rechten of gevoelens van de godsdienstige meerderheid beschermd worden. Vooralsnog houd ik het er eerder

*) D.i. een testament dat niet door een notaris wordt opgemaakt of bewaard.

voor dat aldus onder het voorwendsel van godsdienstige bezwaren, de wet misbruikt wordt om de minderheid te belemmeren in de verwerkelijking van zijn levensinzichten.

Ernstiger is echter de tweede kwestie die aan de orde is geweest. Het ontwerp bepaalde dat minderjarigen die gedurende een jaar voor hun dood ondergebracht waren in een inrichting, waar men bezwaar heeft tegen crematie, niet gecremeerd mochten worden, als de ouders dat wensten. Men moet hierbij bedenken hoe dikwijls een buitenkerkelijke door praktische omstandigheden als afstand en plaatsgebrek, gedwongen kan zijn gebruik te maken van katholieke of protestantse inrichtingen, zoals sanatoria, e.d.

Iedereen begrijpt terstond welke onsmakelijke verwickelingen daarbij dreigen, zodra de ouders ervaren dat hun de zeggenschap over hun dode kind ontzomen is.

Deze bizarre consequentie van de christelijke „charitas” is des te verwonderlijker, als men weet dat met name het Rooms-Katholicisme uitgaat van het onvervreemdbare natuurrecht van de ouders inzake hun kinderen. Het is in één woord onbegrijpelijk, dat protestanten en katholieken zich hebben laten verleiden om aldus een willekeurige wet te plaatsen tussen de ouders en hun kind. En dat, na alles wat er gedurende de schoolstrijd over deze kwestie te doen is geweest!

Het spreekt voor ons vanzelf dat de heer Oud en de zijnen alsmede de eerdergenoemde humanistische Kamerleden van de P.v.d.A. (en de communisten) resoluut stelling hebben genomen tegen deze bepaling. Tevergeefs overigens. Wel werd een amendement-Scheps aangenomen, waardoor de toepassing beperkt werd tot inrichtingen die ook de opvoeding der minderjarigen behartigen. Daardoor zijn de bezwaren ten dele inderdaad onderzocht, omdat men niet mag aannemen dat een bewust buitenkerkelijk mens zijn kinderen laat opvoeden in een uitgesproken protestants of katholiek milieu, zeker niet na de aanneming van deze wet.

Tenslotte nog een derde kwestie: Gemeenten mogen geen crematoria oprichten. Particulieren behoeven hiertoe verlof van de Kroon, die dit slechts mag onthouden op grond van overheersende bezwaren, aan de godsdienst ontleend. Mag men aannemen dat hier bedoeld wordt de oprichting van crematoria te vermijden in plaatsen en streken waar de meerderheid der bevolking ernstige godsdienstige bezwaren er tegen gevoelt? In dat geval kan men er tenminste begrip voor hebben.

In „Mens en Wereld” van 5 Februari was aangekondigd, dat in dit nummer de rede zou verschijnen, die de Engelse humaniste Margaret Knight voor de BBC heeft gehouden over „Moraal zonder godsdienst”. Het debat, in de Tweede Kamer gevoerd over de wettelijke regeling van crematie, noodzaakte de redactie echter miss Knight's rede te laten staan en bijgaand artikel van dr J. P. van Praag op te nemen.

(Vervolg van pag. 3)

den”, uitgegeven bij „De Beuk”, Amsterdam, f 2,75 en „Marginalia” en „Abraxas”, beide uitgaven van „De Waterman, Den Haag, beide f 1,50), het praedicaat „Kitsch” is op dit werk bepaald niet van toepassing. De in „Marginalia” verzamelde prozastukken en de gedichten in de twee andere bundeltjes zijn uiterst ongelijk van kwaliteit, maar ondanks veel onbeholpens en ruws nadert de schrijver soms het sublieme omdat hij niet bang is ridicul gevonden te worden.

Ik weet niet of Joh. C. P. Alberts een „kunstenaar” is, maar hij is in ieder geval een met alle zintuigen, en hart en ziel en hersens waarnemend en reagerend, kwetsbaar en strijdbaar, oprecht, levend mens. Kritiek uitoefenen in de betekenis van aesthetische-spijkers-op-laag-water zoeken is in een geval als dit zinloos. Hier spreekt een mens, die denkt en voelt, zich verbaast en pijn lijdt en die vanuit die pijn moet bespiegelen, vloeken en spotten, een non-conformist bij uitstek, een één-ling, een „excentriek”, met een

eigen stem, die zonder twijfel bij velen onbegrip, wantrouwen en tegenstand wekt. Voor mij doet het er niet toe of ik het met hem eens ben of niet, ik geloof in zijn integriteit.

Ook Alberts getuigt van „een onoverkomelijke afkeer van visites, radio, bonte treinen, komische films, plastic en gezelschapsreizen voorkeur voor scharminkels, paardebloemen, onhandige verzen, kleine kinderen, voor eenzaamheid en straatorgels, en een beleefde afwijzing van „Het Gemechaniseerde”. Hij is in zijn voorkeur en verzet in zekere zin even „jong” als Noud v. d. Eerenbeemt. Die bezit wat Alberts mist, de behoefte aan en het vermogen tot dichterlijke vormgeving; maar Alberts heeft in overvloed wat men bij de jonge man niet vindt: het rauwe en bittere, schots en scheve, markante, verrassend-persoonlijke, de authentieke toon van het „de profundis”. Zijn klein, on-schoon, kritisch geluid moet hoopgevend zijn voor de lezers die zich bezinnen op de in „Electronica” aangeduide problemen.

Zo ligt dan de nieuwe crematieregeling voor ons; door een aantal amendementen min of meer aannemelijk gemaakt. De bezwaren schijnen niet onoverkomelijk; niettemin is er in de wet een duidelijke discriminatie neergelegd. En, wat in zekere zin erger is, zij bevat een aantal bepalingen, die weliswaar de crematie-gedachte niet zullen tegenhouden, maar toch kennelijk bedoelen de realisering er van zoveel mogelijk te belemmeren. De Eerste Kamer, die geen recht van amendement meer heeft, zal straks hebben te beslissen of zij de wet in zijn huidige vorm zal aanvaarden of verwerpen.

Ongetwijfeld is de huidige gang van zaken zeer onbeveiligd. Principieel is de discriminatie thans erger dan onder de nieuwe wet: de crematie werd tot nu toe immers geheel niet door de wet erkend, al is er een soort gewoonterecht ontstaan, dat weinig moeilijkheden veroorzaakte. Principieel was crematie evenwel altijd onwettig en het kan humanisten niet onverschillig laten dat bepaalde levensvormen, waaraan velen waarde hechten, slechts clandestien tot uiting kunnen komen.

Ook kan geen mens het toejuichen als er voor een onafzienbare reeks van jaren een kloof zou blijven tussen gewoonterecht en de positieve wetgeving, met alle mogelijkheden van willekeur en plotselinge beknotting van verworven rechten, die in een dergelijke toestand besloten liggen. Daarom zou ik persoonlijk het thans bereikte compromis willen aanvaarden. Maar zonder enig enthousiasme. Zoals wij indertijd, op ongeveer dezelfde gronden, de Zondagswet aanvaard hebben.

Maar t.a.v. de Zondagswet lag de zaak in wezen toch anders. Men kon allerlei belemmeringen met overtuiging aanvaarden, voorzover men begrip kon opbrengen voor het ernstige verlangen naar Zondagsheiliging bij een groot deel van ons volk. Daarom lag een compromis voor de hand. De volledige erkenning van het begraven kan echter zeer goed samengaan met de vrijheid van crematie. Dát maakt het huidige compromis zo compromitterend. Voor de confessionele partijen wel te verstaan!

Het gaat bovendien niet om christelijk geloof, maar om christelijke zede. De bijbel eist het begraven niet. In Engeland en Skandinavië is crematie ook onder christenen een veelvoorkomend gebruik. Niemand minder dan professor Van der Leeuw heeft uitdrukkelijk ge-

Fragmenten uit het Kamerdebat

DE HEER OUD: „Er bestaan bij mijn politieke vrienden en mij tegen verschillende bepalingen van dit wetsontwerp zeer ernstige bezwaren en ten dele zijn die bezwaren van een zeer principiele aard, omdat er in het wetsontwerp een aantal bepalingen is, die in strijd zijn met het beginsel van de geestelijke vrijheid, dat, als ik het zo mag uitdrukken, tot de rechten van de mens behoort. Wij staan hier voor een materie, waarin de gewone wetgever geen volstrekte vrijheid van regelen heeft, omdat hij gebonden is — daarover zijn de Minister en ik het ongetwijfeld eens — aan hogere wettelijke voorschriften, omdat hij gebonden is aan de voorschriften van de Grondwet, maar ook omdat hij naar de algemene overtuiging in de Kamer gebonden is aan voorschriften, die behoren tot het internationale recht”.

„Ik zou de Minister eens een vraag willen stellen: Stelt u zich eens voor, dat de Regering hier zou komen met een wetsontwerp op het bouwen van kerken en dat de Minister zou zeggen: er is toestemming van de Kroon voor nodig om kerken te bouwen en de toestemming zal daartoe worden geweigerd — ik volg nu maar even precies de tekst van het wetsontwerp —, indien blijkt, dat in de gemeente van oprichting en haar naaste omgeving daartegen overheersende bezwaren bestaan, ontleend aan opvattingen omtrent de godsdienst. Nu neem ik een concreet voorbeeld. Ik neem dan aan — dit doet zich op de Veluwe wel voor —, dat men een dorp heeft, waar men uitsluitend is toegedaan de godsdienstige opvattingen, die vertegenwoordigd worden in deze Kamer door de heer Zandt, waarvan althans de heer Zandt zich in deze Kamer de tolk maakt, en dat men in die gemeente een Rooms-Katholieke kerk wil zetten. Dan zal dat ongetwijfeld indruisen tegen de opvattingen omtrent de godsdienst van de

steld dat crematie niet strijdig is met het christelijk geloof. Zie, dan zijn we in Nederland toch wel op zeer glad ijs gekomen. Wij humanisten willen ernst maken, met de eerbiediging die we de christen in zijn overtuiging verschuldigd zijn. Maar dit kan niet betekenen, dat we onze overtuiging offeren op het altaar van de christelijke zede. Dat is de zede die eenmaal vereiste dat heksen verbrand werden, de slavernij in stand gehouden werd, en grof maatschappelijk onrecht getolereerd.

Die zeden zijn allang prijsgegeven! roept de christen uit. Inderdaad, maar zij hebben niettemin eeuwenlang als christelijke zede gegolden. In wat voor klimaat komen wij, als het Nederlandse volksleven geperst moet worden in het keurslijf van dergelijke gesaeculariseerde christelijke zeden? Mogen wij verder gespaard worden voor wetgeving die uit ontzag voor de rechten van de meerderheid de rechten van de minderheid voorbijziet, die uit vrees te ergeren zoveel ergernis verschaft. Laat men zorgen dit verdeelde volk niet te verscheuren, laat men bedenken dat samen leven thans belangrijker is dan samen ruziën. Dat is een zaak die ver uitgrijpt boven de kwestie van cremen of begraven.

J. v. Pr.

mensen, die in de omgeving van die kerk wonen. Die mensen zullen zeggen: nu zal straks in ons dorp de mis worden gecelebreerd en in de Heidelbergse Catechismus staat met zoveel woorden, dat die mis een vervloekte afgoderij is. Dat zeg niet ik, Mijnheer de Voorzitter, dat zegt de Heidelbergse Catechismus. Daaraan houdt men in dat dorp vast en men zou dan moeten zeggen: dan wordt op grond daarvan geen toestemming gegeven tot de bouw van een Rooms-Katholieke kerk daar. Ik ben overtuigd, dat wij allen in deze Kamer — misschien de geachte afgevaardigde de heer Zandt niet — zouden zeggen: wanneer wij een dergelijke wettelijke regeling maken, dan komen wij op het terrein, waarop wij in de meest volstrekte zin in strijd komen met deze rechten van de mens”.

„Nu is mijn hoofdbezwaar tegen dit wetsontwerp, dat de voorstanders van crematie, degenen, die van oordeel zijn, dat hun stoffelijk overschot gecremeerd zal moeten worden, worden geplaatst in de positie, dat de wet de crematie discrimineert... Het beginsel van de rechten van de mens vordert, dat er gelijkstelling is, dat er geen onderscheid wordt gemaakt op grond van persoonlijke opvattingen”.

DE HEER BIJGER: „Wij hebben te maken met het probleem betreffende begraven en cremeren. Wij hebben zoveel mogelijk recht te doen aan iedere opvatting en dan te vragen: is er een modus vivendi mogelijk? Die is gevonden in een compromis”.

„Het wezenlijke, waarom het gaat is, dat de heer Oud zich geëtaled heeft als de drager van het beginsel van de vrijheid. Hij heeft het op de navolgende wijze geformuleerd. Hij heeft gezegd: een ieder moet naar eigen inzicht beslissen. In een zekere zin zou ik geneigd zijn dit te onderschrijven. Het hangt er echter maar van af, wat men er onder verstaat, welk accent men op „eigen” en welk accent men op „inzicht” legt. Wanneer ik naar eigen inzicht beslis, houd ik rekening met het feit, dat er mensen zijn, die om zeer respectabele redenen anders denken dan ik. Dan heb ik te maken met het feit, dat een groot deel van deze Kamer hierin iets ziet in de sfeer van de Christelijke zeden, die hun zeer bijzonder ter harte gaan en waarvoor zij naar hun gevoelens verantwoordelijkheid hebben te dragen. Wanneer ik naar eigen inzicht ga beslissen, dan moge ik dus op zich zelf een eigen, rechtlijnig privé standpunt hebben, maar ik moet daarin bovendien te moeten verwerken wat bij anderen leeft. Dan krijg ik te beslissen naar eigen inzicht, maar niet in de simpele, rechtlijnige zin, alsof, wat ik denk, los van wat anderen denken, de beslissende factor is. Doet men dat niet, dan komt men enerzijds tot het standpunt van de heer Zandt. Dan krijgt men de machtsstrijd, de onverdraagzaamheid zelf. Verdraagzaamheid houdt nl in het mede overwegen van wat bij anderen leeft ongeacht de vraag of het een meerderheid of een minderheid is. Men kan ook op een gegeven ogenblik met de respectabele gevoelens van een meerderheid rekening moeten houden, zij het dat dit nooit zo geaccentueerd wordt, omdat als regel de meerderheid voor haar eigen belangen voldoende kan zorgen. Maar het beginsel van de verdraagzaamheid houdt in, dat men rekening moet houden met ander opvatting, hetzij meerderheid of minderheid”.

„Ik heb uiteindelijk wel mijn eigen beslissing en mijn eigen verantwoordelijkheid maar daarin is verdisconteerd de omstandigheid, dat wij leven in ons land, zoals het is, en rekening zullen hebben te houden met het feit, dat velen het normaal vinden om begraven te worden en dat een kleine groep de voorkeur geeft aan crematie, waarvoor dus de mogelijkheid moet worden geschapen”.

Lezingen, die de VARA op Zondag uitzendt

27 Februari (9.45—10.00): prof. dr. Libbe van der Wal over „Moeilijk, gewoon geluk”;

6 Maart (9.45—10.00): dr. J. P. van Praag over „Wij humanisten”;

13 Maart (9.55—10.10): mr. A. Stempels over „Van huisslaaf tot wereldburger”.

IK denk er ZO over

Anders over „het andere Duitsland” (1)

De sympathie die onze vriend Noordenbos in „Mens en Wereld” van 5 Februari tentoonspreidt jegens „het andere Duitsland” is beminlijk en op het eerste gezicht zelfs hartverwarmend. „Het andere Duitsland”: dat zijn de Duitsers die niet herbewapend willen worden, die van Duitse strijdkrachten niets dan ellende verwachten voor Duitsland en de wereld.

Moeten wij, humanisten, dat andere Duitsland niet een hart onder de riem steken? Of moeten wij op z'n minst niet „een diepgaande discussie aan deze kwestie wijden”. Aldus vragen, die Noordenbos ons voorhoudt en waar wij in geweten op hebben te antwoorden.

Een diepgaande discussie, zeker, dat zou prachtig zijn. Maar als wij ons daar in begeven zal blijken, dat het niet aangaat te constateren, dat we over de noodzaak van West-Duitslands herbewapening politiek verschillend kunnen denken om dan verder deze kant van de zaak te laten zwemmen.

Als men diepgaand wil discussiëren over West-Duitslands herbewapening, moet men beginnen met een discussie over de geoorlooftheid van wapening in het algemeen. Daar wordt in humanistische zo goed als in christelijke kring verschillend over gedacht. Komt men tot een afwijzing van de geoorlooftheid van wapening, staat men op het standpunt dat militair geweld nooit mag worden toegepast, dan heeft het geen zin zich alleen te verzetten tegen de herbewapening van West-Duitsland. Dan moet men zich ook verzetten tegen de wapening van Nederland, van Engeland, van Amerika, van de Sovjet-Unie en van welk ander land ook.

Maar wie het standpunt huldigt, dat de mogelijkheid van militair geweld, hoe dan ook, niet kan worden uitgesloten, zal in een discussie over West-Duitslands herbewapening de politieke aspecten niet buiten beschouwing kunnen laten. Die wapening is geen geïsoleerde gewetenskwestie. Immers, hoe verschillend men in humanistische kring over wapening kan denken, de humanist die wapening principieel aanvaardt, zal haar in de werkelijkheid alleen als noodzaak aanvaarden. Het ligt niet in de humanistische geest een militair apparaat te beschouwen als troetelkind waaraan men zich volkomen verslingert. Die noodzaak nu en de mate van noodzaak worden bepaald door de politieke situatie en de wijze waarop men die politieke situatie wil waarderen.

Het is hier niet de plaats om politiek te bedrijven. Noordenbos heeft dat willen vermijden en wij zullen zijn voorbeeld trachten te volgen. Maar Noordenbos heeft een beschouwing ten beste gegeven; ook hierin willen wij hem volgen door het maken van enkele opmerkingen.

De Duitse socialistische partij (S.P.D.) is gekant tegen herbewapening. Dat is duidelijk. Maar zij is met name gekant tegen de herwapening die op het ogenblik aan de orde is, namelijk de herwapening in het kader van West-Europa. Dat is geen wonder, want zij meent, dat een hereniging met de Volksrepubliek Oost-Duitsland — die intussen een zwaar bewapende „Volks-polizei” heeft — onmogelijk wordt, als de Bondsrepubliek West-Duitsland zich in het Westerse kader laat inpassen. Bovendien is zij in de oppositie tegen een regering die een op het Westen gerichte politiek voert.

De moeilijkheden en de tragiek van het probleem der hereniging van Duitsland laten we hier nu verder buiten beschouwing, vaststellende dat dit probleem vertroebeld moet werken op de kijk van Duitsers op de actuele politiek. Maar gesteld dat een herenigd Duitsland tot stand kwam, dan zou dat te eniger tijd volledig soeverein moeten worden. Men kan zich afvragen, in hoeverre dat soevereine grote Duitsland onbewapend zou blijven. Men hoede zich voor illusies in dit opzicht.

Het is voorts al te zeer een visie van wit-zwart, te beweren, dat in West-Duitsland de voorstanders van het herwinen der oude machtspositie herwapening voorstaan, terwijl de S.P.D. herwapening afwijzend, alleen bezielde zou zijn door vrees voor de gewapende Duitsers. Wij wijzen op de voorstanders onder de Duitsers van een verenigd Europa, dat ook Duitse militairen zou kennen. Een van hen is prof. Eugen Kagon, auteur van „Der S.S.-staat”, van nazi-smetten vrij.

Laat ons toch trachten de meningen in Duitsland en vooral hun achtergronden wat genuanceerd te zien. Laat ons ook begrijpen, dat er onder de Duitsers zijn die herwapening afwijzen omdat zij er niet voor voelen militair te worden: een menselijke reactie die men kan waarderen, maar die waarlijk niet steeds door hoge idealen is geïnspireerd.

Wij vragen ons ook af, of het wel aangaat de Duitsers te beschouwen als alcoholisten die een onthoudingskuur hebben ondergaan en wie men dus geen borrel moet aanbieden. Ook Duitsers zijn mensen. Zij lijden dus aan menselijke zwakheden. Maar gaat het aan, de Duitsers als een soort apart te beschouwen? Kan een humanist het verantwoorden, zijn Duitse medemens tot zoveel meer kwaad in staat te zien dan zijn andere medemens? Zijn er geen aarts-militaristen onder de Amerikanen, de Russen, de Fransen, de Zwitsers! Tegen de Duitsers zou men moeten zeggen: jullie zijn ziek, althans ziek geweest met de kans op een terugval, dus jullie moeten nu maar geen leger meer

hebben; zo althans zou „het andere Duitsland” het volgens Noordenbos willen horen. Wij wagen ons niet aan een dergelijk eenzijdig oordeel.

Wij mogen inderdaad „het andere Duitsland” niet in de steek laten, omdat wij nooit onze medemens in de steek mogen laten. Maar wij moeten dat „andere Duitsland” zien als een stukje van onze totale samenleving. En daarin zal ieder zijn politieke houding moeten bepalen naar eigen inzicht, waarbij men zich niet uitsluitend kan laten leiden door hetgeen „het andere Duitsland” dringend vraagt.

In het regiem, waarvan West-Europa 10 jaar geleden werd bevrijd hebben wij, om met Noordenbos te spreken, „niet zozeer een politiek veroordeeld, maar een funeste mentaliteit: het vereren van geweld, het brute streven naar macht, de rassendiscriminatie, in het kort, de volkomen minachting van de mens”. Wij zijn daarvan bevrijd met militair geweld. De wereld is daarmee stellig niet voorgoed bevrijd van al die verschijnselen. Want zij doen zich nog steeds voor en de mogelijkheid van concentratie van die verschijnselen kan zich waarlijk ook wel in andere landen dan Duitsland ontwikkelen. Wie niet blind wil zijn ziet de symptomen. Ook dat moet men in aanmerking nemen, wanneer men zijn houding wil bepalen ten aanzien van „het andere Duitsland” en zijn afkeer van wapening.

Ziedaar een aantal opmerkingen, die wij hebben willen voegen bij de beschouwing van Noordenbos. Zij mochten er niet bij ontbreken als is het vaak moeilijk voor een warm menselijk hart, de verkillung die er zonder twijfel in zit, te ondergaan. Het zijn opmerkingen, vluchtig neergeschreven, zonder de pretentie; het probleem in alle volheid te bestrijken. Zij maken intussen wel duidelijk, dat de uitspraak van het H.V., door Noordenbos eigenlijk verlangd, een oordeel over concrete politieke vraagstukken zou inhouden, waarvan ook Noor-

(Zie verder pag. 7)

Zomerschool van 25 tot 30 Juli

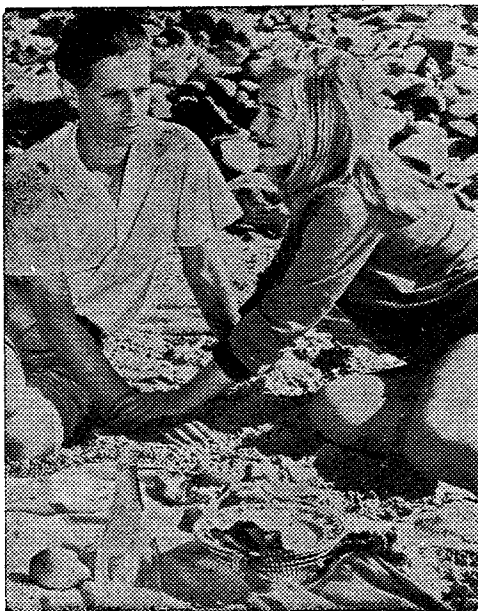
De Zomerschool — georganiseerd door de humanistische stichting „Socrates” — zal dit jaar gehouden worden van 25 tot 30 Juli in de gebouwen van de Internationale School voor Wijsbegeerte in Amersfoort. Onderwerp: „Sociale gerechtigheid in zijn verschillende aspecten”. Namen der sprekers worden later bekend gemaakt.

Het aantal deelnemers voor de Zomerschool zal beperkt zijn, tijdige opgave is dus gewenst. De kosten voor deelneming zijn: f 40,— inclusief volledig pension; zonder pension f 12,—. Aanmeldingen: Secretariaat „Socrates”, Bleyenburgerstraat 1, Utrecht.

„LE BLE EN HERBE” (Als het jonge koren rijpt)

Velen uwer zullen — hoop ik — vlak na de oorlog het nog steeds onovertroffen meesterwerk van Autant-Lara hebben gezien: „Le diable au corps” (1946), moedwillig-stuntelig in het Nederlands „Van de duivel bezeten” getiteld. In deze film, die door dezelfde scenarist bewerkt was naar de roman van R. Radiguet en waarin de hoofdrollen boeiend worden vertolkt door Micheline Presle en Gérard Philippe, werd zonder enige retouche, maar op uiterst delicate wijze de geschiedenis verteld van de passie die een gymnasiast en een pas gehuwde vrouw, wier man aan het front staat, zich in een roekeloos en tragisch avontuur doet storten.

Het onderwerp dat de op hoge leeftijd gestorven Franse romanière Colette op ontroerende schone wijze literaire vorm heeft gegeven, vertoont hiermee overeenkomst. In de film „Le blé en herbe” gaat het om twee pubers, een meisje van 15 en een jongen van 16 jaar, die tijdens een zomervacantie aan zee tot de beklemmende ontdekking komen dat hun kameraadschap zich tot iets ander ontwikkelt, iets waarmee ze niet goed raad weten, iets dat vooruitgrijpt op gevoelens en ontroeringen die ze tot dusver alleen nog maar vaag in hun dromen en in de boeken der volwassenen hadden ontmoet zonder ze werkelijk te leren kennen. En juist wanneer zij tot

deze verbijsterende ontdekking zijn gekomen, mengt zich in hun leven een oudere, ervaren vrouw die om een of andere reden (in de film wordt daarop namelijk niet ingegaan) de jongen tot de gemakkelijke prooi van haar verleidingskunst maakt en hem inwijdt in de geheimen van het erotische spel, totdat zij even plotseling (het was immers maar een grill) aan die verhouding weer een eind maakt door met onbekende stemming te vertrekken.

(Vervolg van pag. 6)

denbos weet, dat onder humanisten de meningen uiteen kunnen en mogen lopen. De diepgaande discussie, die Noordenbos subsidiair verlangt, lijkt in onze kring moeilijk maar niet onmogelijk. Moeilijk, omdat men er onvermijdelijk mee op het terrein ook van de politieke waardering komt. De diepte van de discussie zal er onder lijden, als men dat terrein wil vermijden. Ss.

(2)

HET artikel, dat dr. Noordenbos onder bovenstaande titel publiceerde in „M. en W.” van 5 Febr. j.l. lijkt mij, zowel wat de inhoud als eventuele consequenties betreft, bedenkelijk. Niet, omdat ik zijn afkeer van het nazisme in het verleden, in het heden en in de toekomst niet deel, maar wel omdat het mij voor het Humanistisch Verbond gevaarlijk voorkomt, partij te kiezen in een strijd die politiek dient te worden uitgevochten, allereerst in Duitsland zelf.

Ik wil hier niet eens de vraag stellen, welk gevaar voor de westerse wereld het grootst is, dat van een nieuw-bewapend West-Duitsland of dat van een bewapend communistisch blok (daarover spreekt dr. N. ook niet!) maar wel

wil ik wijzen op een belangrijke consequentie van zijn betoog. Als hij een bewapening van West-Duitsland afwijst betekent dit dat hij er accoord mee gaat, dat aan de Westeuropese verdediging een belangrijke steunpilaar wordt onthouden, met alle internationale gevolgen van dien. Als de schrijver deze gevolgen persoonlijk voor zijn rekening wil nemen is dat zijn goed recht, maar iets anders is het, als hij het H.V. voor zijn ideeën wil spannen, want dan zou het zich, als Verbond, openlijk op politiek terrein begeven, wat mij niet raadzaam lijkt. Waar zou het Verbond heengaan, als het ook partij ging kiezen in de Afrika-politiek van Frankrijk, in de Formosa-politiek van de Verenigde Staten, in de strijd tussen Costa Rica en Nicaragua?

Juister was het, m.i., geweest als dr. N. de humanisten had opgewekt „het andere Duitsland” te helpen in de strijd tegen de helaas nog lang niet onderdrukte nazi-geest en het in ere ontvangen en herstellen van allerlei sujetten, die als oorlogsmisdadigers geboekt staan. Men zou dan niet komen op het terrein van de politieke partijen, maar blijven op dat van het geestelijk en zedelijk leven, waarop de meeste humanisten in grote lijnen wel ongeveer gelijk zullen denken, hetgeen echter niet het geval is, waar het de politiek en zeker niet waar het de internationale politiek betreft. Dit zou alleen maar principiële verdeeldheid kunnen stichten binnen het Verbond en leden kunnen kosten.

G. H. STREURMAN.

De jongen, in wie de mannelijke begeerte nu gewekt is en die tevens zijn eerste seksuele frustratie (teleurstelling) beleeft, staat nu weer tegenover zijn vriendinnetje, in wie hij de vrouw ontdekt,

zoals zij in de knaap de man ontwaart, waarnaar haar onthullende vrouwelijkheid had gehunkerd. Maar geestelijk en maatschappelijk zijn zij kinderen gebleven die — de vakantie is ten einde — terug naar de stad en naar school moeten. Om elkaar ook anders dan door middel van de zinnen te ontdekken, zodat zij als volwassen mensen elkaar een eindweegs of misschien wel voor altijd op de levensweg kunnen begeleiden, daartoe is nog heel veel ervaring en rijping nodig, waarvan de film ons alleen maar een voorgevoel geeft, als zij ons de kinderen nog eenmaal tezamen aan het strand toont. De herfst kondigt zich reeds aan en zonder veel te zeggen zien zij elkaar in de nu begrijpende ogen. Maar uit de verte klinkt de roep van de volwassenen die van alles wat zich afgespeeld heeft niet zo heel veel gemerkt hebben, vervuld als ze waren van zichzelf en van hun kaartavondjes.

Er is om deze film heel wat deining geweest. In Frankrijk, waar men in het algemeen niet zo licht overstuurt raakt van seksuele zaken als bij ons, is zowaar een actie ontketend om hem te verbieden, hetgeen inderdaad in enkele gemeenten is geschied. De Nederlandse filmkeuring heeft zich, volkomen terecht, op het standpunt gesteld, dat er geen enkele aanleiding bestaat om boven 18-jarigen de film te onthouden.

In het „Critisch Filmbulletin”, het orgaan van het (protestants-christelijke) Filmcentrum, wijdt ds. Overbosch er een uitvoerige en gedegen beschouwing aan, waarin hij wel bedenkingen laat horen, maar het ten slotte gaarne aan zijn lezers zelf overlaat om zich een oordeel te vormen.

(Zie verder pag. 8)

MENS EN WERELD

Versijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr. H. Bongers. Redactie-secretaris: J. van Straten, Goethelaan 73, Utrecht. Telefoon: 21563. Administratie: Bleyenburghstraat 1, Utrecht. Telefoon: 10163. Postgiro: 304.960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht. Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 1.— p. regel. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 3.— p. jaar, voor niet-leden f 5.—. Buitenland f 6.—. Losse nummers: f 0.20.

«NAAR EEN VRIJE ORDE»

Al is „Naar een vrije orde”, bloemlezing uit de werken van Bart de Ligt (uitgave Van Lochem Slaterus, Arnhem) reeds enige jaren oud, het is allermintst verouderd, omdat het in de keuze van de artikelen en fragmenten uit De Ligts geschriften de levensgang toont van een man die, naar geest en karakter, als een humanist van het zuiverste allooi hieruit

(Vervolg van pag. 7)

men. „Als wij ons verheugen”, schrijft hij, „dat „Le blé en herbe” in Nederland voor openbare vertoning werd vrijgegeven, dan is zulks omdat wij van mening zijn, dat wij ons niet op de weg van de censuur mogen begeven. Wij hebben al vaker opgemerkt, dat de censuur de vinger zou moeten opheffen juist tegen de beste films”. Wij kunnen niet anders dan ons erover verheugen, dat dit geschreven kan worden in een blad van deze richting. Het heugt ons immers nog, hoe jaren geleden in dezelfde kringen geageerd werd tegen de openbare vertoning van de film „Grazige weiden” („Green pastures”), die sindsdien overigens regelmatig in speciale bijeenkomsten voor een christelijk publiek wordt vertoond.

De filmische kwaliteiten van „Le blé en herbe” sla ik hoog aan. Hoogstens zou men er bezwaar tegen kunnen maken, dat elementen ingevoegd werden die in de roman ontbreken (de beginscene van de naakte schipbreukeling en de kostschoolklas, en de huwelijksinzegening in de kerk). Toch meen ik, dat men de filmkunstenaar het recht moet laten om zelfs ingrijpende veranderingen aan te brengen in zijn literair gegeven. Mits hij slechts de intenties van de auteur niet verraadt, en dat doet Autant-Lara stellig niet. Men dient zijn werk dan ook als een in hoofdzaak zelfstandige kunstuiting te beoordelen en dan kan men gerust zeggen, dat hij een van de beste films heeft gemaakt die we de laatste jaren te zien kregen.

E. LOPES CARDOZO.

Testamentaire Beschikking

★

Degenen die het Humanistisch Verbond willen gedenken bij testamentaire beschikking, verzoeken wij daartoe de volgende vorm te kiezen:

‘Ik vermaak aan het Humanistisch Verbond te Utrecht de som van uit te keren binnen maanden na mijn overlijden, vrij van alle kosten en rechten.’

te voorschijn treedt. Naar aanleg en gezindheid van meet af humanist, is hij tot de bewustwording hiervan gekomen in een ontwikkelingsgang van orthodox student en predikant tot de verkondiger en wetenschappelijke verdediger van de vredesgedachte die hij in de laatste jaren van zijn leven bovenal was.

In zijn geschriften wordt een voortgaande rijping merkbaar. Zijn christelijke overtuiging is in dit rijpingsproces van hem afgevalen, of liever zoals hij het zelf heeft uitgedrukt, is zijn overtuiging van het christendom afgevalen als een vrucht van een boom. Daarom kon hij het woord godsdienst niet meer gebruiken, aarzelde zich religieus te noemen, omdat hij alle officiële religie wantrouwde, omdat men werkelijke religie slechts bij ogenblikken beleeft en dan beter te weinig dan te veel zegt.

Wanneer De Ligt in zijn pleidooien voor anarchisme, anti-militarisme, ook voor zekere vormen van atheïsme schijnbaar het negatieve (anti- en a-) voorstaat, is dit inderdaad schijn, want dit opstandigheids- en verzetskarakter kwam voort uit een zeer positieve houding ten opzichte van mens en wereld, al werd in de laatste jaren — hier legt mev. De Ligt-Van Rossum de nadruk op — het inzicht sterker, dat men minder moest reageren tegen mensen en dingen, en meer (niet uit plicht, maar omdat men niet anders kan) compenseren hetgeen elders aan bewustzijn en verantwoordelijkheid dreigt verloren te gaan, minder in illusies leven en het onmogelijke willen forceren dan van binnen uitgroeien tot een op zijn omgeving werkend persoon.

De bloemlezing van 280 bladzijden beginnend met de inleiding tot het boekje van Des Amorie van der Hoevens „Over het wezen der godsdienst”, bevat tal van artikelen en fragmenten over anti-militarisme, cultuurfilosofie, stukken over personen als Multatuli, Tolstoi en Ghandi, Van Collem, Clara Meyer-Wichman, Proudhon, in het kort, ze legt getuigenis af van De Ligts veelzijdige belangstelling en kennis en van de centrale gedachte die hem droeg en die m.i. niet beter kan worden weergegeven dan door de naam van het tijdschrift, waaraan hij enige jaren lang leiding heeft gegeven: „Bevrijding”.

O.N.

HET MENSELIJK LEVEN

eenvoudige zedenleer door

A. Vloemans

gebonden f 3,90

Bestellingen op postgiro 304960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Bleyenburgstraat 1, Utrecht.

DE LIBERTIJN

maandblad voor jongeren
uitgave: humanistische
jongeren gemeenschap

abonn.: f 1.50 per jaar

Redactie-secretariaat: Willaertstr.
12 III, Amsterdam Zuid I.

Betalingen: Giro 13500 t.n.v. Gem.
Girokantoor Amsterdam t.g.v. rek.
L 2888 De Libertijn.

Bejaarde heer, ingenieur, wdr., wonende te Zeist in flat, zoekt DAME (bij voorkeur 50—60 jaar) om hem te verzorgen. Volledige inwoning alsmede klein maandgeld. Gaarne brieven met inl. en ref. onder no. Febr. 3.

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr W. J. Jong en H. Kuysten. Administratieadres: Chr. Bennekerslaan 22 D, Rotterdam (O.). Abonnementenprijs f 3,— per jaar.

ERASMUS

Spel van het Humanisme

door

Prof. Dr. Garnt Stuiveling

154 pag. Prijs geb. f 7,90.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond, Bleyenburgstraat 1, Utrecht, Postgiro 304960.

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel „Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap bij de Secretaris W. DE HAAS, Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.

CREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding geeft recht op toepassing van lage crematie-tarieven. Gezinscontributie f 3.— per jaar. De Vereniging bemiddelt voor gezinsverzekering op speciale voorwaarden.

**Alle gewenste inlichtingen: Hoofdkantoor
Riouwstr. 186, Tel. 554797, 'S-GRAVENHAGE.**